

Фальковський А. О.

Національний університет «Одеська політехніка»

Каракаш О. Р.

Національний університет «Одеська політехніка»

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Дослідження зосереджується на суперечностях і прогалинах у правовому регулюванні збереження нематеріальної культурної спадщини в Україні, виходячи з того, що живі традиції існують як процес і колективна практика, а не як статичний об'єкт охорони. Мета полягає у виявленні дефініційних і процедурних розривів, колізій між галузями права та інституційних перепон, що ускладнюють ідентифікацію елементів, облік, документування, передачу та етично вмотивоване використання. Наукова новизна полягає в концептуалізації правової моделі, яка синхронізує гнучкість охоронних процедур із вимогами правової визначеності та участю спільнот-носіїв на всіх етапах прийняття рішень. Методологічну основу становлять порівняльно-правовий аналіз міжнародних стандартів та практик, формально-догматичний аналіз національного законодавства, інституційний і функціональний аналіз механізмів координації. Теоретична значущість полягає у формуванні узгодженої терміносистеми для НКС та обґрунтуванні ролі процедур вільної й поінформованої згоди як базового критерію легітимності управлінських рішень у сфері охорони.

У роботі показано, що орієнтовані на речові об'єкти правові інструменти не відображають процесуальну та багатоголосну природу НКС, що спричиняє нерівномірність інвентаризаційних практик, формалізм і символічну охорону без фактичної підтримки передачі знань. Розкрито конфлікт між персоніфікованими режимами інтелектуальної власності та колективним авторством традиційних знань і виразів культури, що породжує невизначеність щодо прав на записи, зображення, стилістичні коди та топоніми, а також щодо справедливого розподілу вигод і недопущення культурної апропріації. Окрему увагу приділено цифровій трансформації та воєнним викликам: оцифрування, дистанційні формати навчання і вимушене переміщення спільнот змінюють середовище репрезентації та передачі, висуваючи вимоги до якості метаданих, автентичності контенту, транскордонної координації й тимчасових правових режимів підтримки носіїв. Проаналізовано вплив децентралізації на розмежування відповідальності між центральними органами, місцевим самоврядуванням та спеціалізованими інституціями, показано необхідність стабільного фінансування, інтеграції НКС до регіональних стратегій, освіти і креативних індустрій.

Запропоновано комплекс рекомендацій, що охоплюють уніфікацію дефініцій і критеріїв відбору елементів, впровадження прозорих і водночас адаптивних процедур ідентифікації, інвентаризації та моніторингу, інституціоналізацію механізмів участі спільнот і обов'язковості вільної та поінформованої згоди, а також створення рамок для справедливого використання традиційних знань у публічній сфері та на ринку. Обґрунтовано доцільність цивільно-правових рішень, що визнають колективні права носіїв і водночас забезпечують передбачуваність для культурних інституцій і бізнесу; визначено критерії розмежування охоронного документування та комерційної експлуатації цифрових записів; запропоновано індикатори результативності програмної підтримки передачі знань, залучення молоді та міжрегіональної співпраці. Практичний результат полягає у моделі правового регулювання, яка переводить охорону НКС від декларацій до підтримки життєздатності живих традицій, підсилює культурну різноманітність і соціальну стійкість громад, узгоджуючи національні механізми зі стандартами міжнародного права та вимогами європейської інтеграції.

Ключові слова: нематеріальна культурна спадщина, правове регулювання, інвентаризація, традиційні знання, традиційні вирази культури, колективні права, інтелектуальна власність, вільна та поінформована згода, цифрова трансформація, децентралізація, участь спільнот, етичні стандарти.

Постановка проблеми. Постановка проблеми полягає у виявленні та обґрунтуванні нормативних розривів і колізій у чинному правовому полі, які ускладнюють належне збереження нематеріальної культурної спадщини (НКС) в Україні. На відміну від матеріальної спадщини, що має відчутний носій і відносно усталені режими охорони, НКС є живою практикою, динамічними знаннями, виразами, навичками і ритуалами, що існують лише в межах соціальних спільнот і передаються з покоління в покоління. Ця специфіка вимагає правового регулювання, яке одночасно гарантує повагу до автономії носіїв, забезпечує інклюзивність процесів і передбачає гнучкі механізми реагування на зміни, міграції, урбанізаційні та воєнні виклики.

Ключова проблема полягає в тому, що правові інструменти часто орієнтовані на фіксацію та охорону «об'єктів», тоді як НКС – процесуальна й колективна за своєю природою. Це породжує труднощі з правовою ідентифікацією і обліком елементів, визначенням носіїв, меж спільноти та правомірних представницьких органів. Відсутність достатньо чітких критеріїв і єдиних процедур призводить до нерівномірності практик інвентаризації, ризиків формалізму й символічної «музеефікації» живих традицій, що суперечить їхній життєздатності.

Подальше ускладнення становить колізія між режимами інтелектуальної власності та колективною природою знань і практик НКС. Право на традиційні вирази культури, способи їх комерційного використання, правила вільного доступу й справедливого розподілу вигод нині недостатньо деталізовані. Без належних гарантій вільної та поінформованої згоди спільнот, механізмів запобігання культурній апропріації та знеціненню сенсів зростає ризик недобросовісної експлуатації НКС у публічному просторі та на ринку креативних індустрій.

Системними залишаються проблеми інституційної координації та сталість фінансування. Розподіленість повноважень між центральними органами, місцевим самоврядуванням та інституціями культури без чітких процедур взаємодії створює прогалини відповідальності. Водночас відсутність довгострокових програм підтримки носіїв, освітніх і передавальних практик, а також слабка інтеграція НКС у регіональні стратегії розвитку, туризм і креативні індустрії зменшує потенціал спадщини як ресурсу стійкості громад.

Окремого виміру додають цифровізація та війна: вимушене переміщення спільнот руйнує середовище передавання практик, а цифрові плат-

форми, хоч і відкривають нові формати репрезентації, одночасно загострюють питання авторства, достовірності та етичного використання. Правові норми поки що недостатньо охоплюють дистанційні форми навчання й поширення елементів НКС, фіксацію нематеріальних практик у цифрових репозитаріях, а також транскордонні ситуації, коли елемент належить кільком громадам.

Таким чином, дослідницька й практична проблема полягає у формуванні цілісної, узгодженої з міжнародними стандартами, але чутливої до локальних контекстів моделі правового регулювання НКС. Вона має поєднати гнучкі процедури ідентифікації та інвентаризації, дієві механізми участі носіїв і розподілу вигод, захист від недобросовісного використання, міжвідомчу координацію та сталі фінансування, а також адекватну відповідь на цифрові й воєнні виклики, що безпосередньо впливають на життєздатність нематеріальної культурної спадщини.

Постановка завдання. Метою статті є визначення сучасних проблем та суперечностей у правовому регулюванні збереження нематеріальної культурної спадщини в Україні, а також формулювання напрямів удосконалення національної системи охорони НКС з урахуванням міжнародних стандартів, насамперед Конвенції ЮНЕСКО 2003 року про охорону нематеріальної культурної спадщини. У межах цієї мети передбачається проаналізувати чинну законодавчу базу, зокрема Закон України «Про культуру», «Про охорону культурної спадщини» та підзаконні нормативні акти, що регулюють порядок обліку, інвентаризації, збереження та популяризації елементів нематеріальної культурної спадщини. Особлива увага приділяється співвідношенню міжнародних зобов'язань України з національними механізмами реалізації, проблемам термінологічної узгодженості, колізіям між положеннями різних галузей права (культурного, адміністративного, інтелектуального, інформаційного) і практичним викликам ідентифікації, документування та охорони живих традицій у сучасному суспільстві.

Стаття має на меті також виявити причини неефективності правових механізмів, зокрема відсутність єдиного реєстру носіїв НКС, недостатню визначеність правового статусу спільнот-носіїв, прогалини у правовому захисті традиційних знань, виразів культури, ремесел, музичних і обрядових практик, а також проблеми використання елементів НКС у комерційній діяльності без згоди носіїв. У контексті триваючих процесів децентралізації та воєнних загроз метою дослідження є роз-

робка рекомендацій щодо посилення ролі місцевих громад, органів публічної влади й інституцій культури у забезпеченні сталого функціонування нематеріальної культурної спадщини як ресурсу соціальної єдності та національної ідентичності.

Отже, головною метою є обґрунтування потреби комплексного оновлення законодавства України у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини шляхом запровадження чітких правових процедур участі носіїв, удосконалення координації між органами влади, забезпечення фінансової підтримки програм збереження, створення ефективних механізмів захисту прав на традиційні знання та їх справедливого використання в умовах цифрової трансформації та європейської інтеграції.

Виклад основного матеріалу. У сучасному правопорядку нематеріальна культурна спадщина постає як сукупність практик, знань, навичок, виразів і пов'язаних з ними інструментів та артефактів, що підтримують ідентичність спільнот і передаються між поколіннями. На відміну від матеріальних об'єктів вона існує як процес, який залежить від носіїв, соціального середовища та можливостей відтворення. Правове регулювання, орієнтоване на стабільні й речові об'єкти, часто виявляється недостатньо пристосованим до динамічної природи живих традицій, що породжує колізії у визначенні правового статусу елементів, носіїв та умов їх охорони. Уніфікація базових дефініцій доцільна через пряму прив'язку національних термінів до статті 2 Конвенції ЮНЕСКО 2003 року: «нематеріальна культурна спадщина» – це практики, уявлення, вираження, знання й навички, пов'язані з ними предмети та культурні простори, які спільноти визнають своєю спадщиною. Від цієї відправної точки залежить коректність подальших адміністративних процедур ідентифікації, відбору та інвентаризації елементів [1].

Міжнародні стандарти підкреслюють пріоритет участі спільнот у всіх стадіях охорони, від ідентифікації й інвентаризації до популяризації та передачі знань. «Операційні настанови щодо імплементації Конвенції» конкретизують роль спільнот як ключових стейкхолдерів охорони: участь має бути системною – від первинної ідентифікації до моніторингу, з акцентом на життєздатність, а не «замороження» форми; це спрямовує національні процедури до гнучких, але прозорих механізмів співвироблення рішень [2]. Вони акцентують не на фіксації форми, а на підтриманні життєздатності практики. У національному праві цей підхід потребує тонкого врів-

новаження з адміністративними процедурами, які традиційно вимагають формальних критеріїв і документальних доказів. В українському праві понятійний каркас формально міститься в Законі «Про культуру», де закріплено термін «нематеріальна культурна спадщина» та компетенції органів у сфері культури; проте відсутня цілісна ієрархія підзаконних актів, що деталізували б процедури участі носіїв і взаємодію з експертними радами [3]. Напруга між процедурною визначеністю та гнучкістю, необхідною для живих традицій, залишається одним із головних викликів. Базову рамку охорони культурної спадщини загалом задає Закон «Про охорону культурної спадщини», який історично зорієнтований на матеріальні об'єкти, що й зумовлює дефіцит процесуальних рішень для живих практик; тому необхідне спеціальне регулювання для НКС та оновлення термінології й процедурних стандартів [4].

Проблемним є питання термінологічної узгодженості та дефініцій. На рівні термінологічної узгодженості МКІП у своїх офіційних матеріалах прямо відсилає до визначень Конвенції 2003 року і Закону «Про культуру»; унормування такого підходу в підзаконних актах і методиках дозволить уникнути регіональних різночитань і нерівного доступу до державної підтримки [5]. Відсутність єдиної, системно інтегрованої терміносистеми для позначення елементів, носіїв, спільнот, традиційних знань і традиційних виразів культури призводить до неоднакової практики органів влади, експертних рад і закладів культури. Різночитання базових понять у підзаконних актах, методиках інвентаризації та стратегічних документах ускладнює формування єдиних критеріїв відбору і спричиняє нерівність доступу до державної підтримки.

Суттєвим є вузол проблем, пов'язаних з інвентаризацією та обліком. Порядок ведення Національного переліку елементів НКС України (затверджений МКІП) встановлює процедури подання номінації, експертизи та включення елементів до переліку; проте в практиці критично важливо формалізувати механізми фіксації вільної та поінформованої згоди спільнот і прозорість критеріїв відбору [6]. Документування елементів НКС неминує впливає на їх сприйняття спільнотами, адже процедура фіксації може заморожувати динаміку, кодифікувати варіанти виконання і створювати ієрархії автентичності. Окремо слід узгодити підходи до інвентаризації: методичні рекомендації МКІП щодо заповнення досьє елементів вимагають якісних описів контексту, носіїв і форм передачі, а також механізмів моніторингу

життєздатності – це зменшує ризик «музеефікації» та сприяє адаптивності охоронних практик [7]. Нерівномірність експертного та фінансового забезпечення в регіонах, обмеженість міжвідомчої взаємодії, брак прозорих критеріїв і валідаційних процедур провокують формалізм і символічну охорону без практичної підтримки передачі знань.

Колективна природа знань і практик у сфері НКС вступає у складні взаємини із правом інтелектуальної власності. Персоніфіковані режими авторського права та суміжних прав не відображають спільнотного авторства і довготривалої еволюції традиційних виразів. Водночас відкрита публічність багатьох елементів не означає їх вільної експлуатації без згоди носіїв, справедливої компенсації чи дотримання етичних рамок. Пошук правових механізмів, які поєднують визнання колективних прав, попередню поінформовану згоду та справедливий розподіл вигод, є центральним завданням оновлення регулювання. Для узгодження колективної природи традиційних знань із режимами інтелектуальної власності доцільно використовувати підходи ВОІВ (WIPO) щодо традиційних культурних виразів і традиційних знань, які пропонують інструменти попередньої згоди та справедливого розподілу вигод у договорах і політиках установ [8].

Комерціалізація НКС у сферах туризму, гастрономії, моди, сценічного мистецтва та цифрового контенту відкриває можливості для сталого розвитку, але водночас несе ризики апропріації, спотворення значень і маргіналізації носіїв. Право повинно забезпечувати умови для культурно чутливої підприємницької діяльності, яка не руйнує соціальний контекст практик і передбачає інклюзивні моделі партнерства між спільнотами, бізнесом та органами влади.

Цифрова трансформація створює парадокси охорони. Використання цифрових репозитаріїв і відкритих платформ неминує перетинається з режимами інформаційного права: Закон «Про інформацію» встановлює засади доступу, достовірності та захисту суспільно значимої інформації, що має бути інтегровано в політики оцифрування і публікації записів НКС [9]. Оцифрування і репрезентація елементів у відкритих репозитаріях полегшують доступ, освіту і дослідження, проте ставлять питання про контроль за контекстом, якістю метаданих, права на записи й зображення, а також алгоритмічні викривлення під час масштабного поширення. Необхідно визначити, коли цифрова фіксація є документуванням з охоронною метою, а коли – комерційним викорис-

танням, що повинне супроводжуватися згодою спільнот і компенсацією. Оскільки цифрове документування часто містить персональні дані носіїв і учасників ритуалів, необхідно забезпечити правові підстави обробки та згоди відповідно до Закону «Про захист персональних даних», включно з визначенням цілей і строків зберігання аудіовізуальних матеріалів [10].

Вплив війни та вимушених переміщень ставить питання збереження НКС у ситуаціях, коли носії втрачають доступ до місць практикування, а соціальні зв'язки руйнуються. За цих умов правові механізми мають передбачати тимчасові й мобільні форми інвентаризації, підтримку транснаціональних і внутрішньо переміщених спільнот, а також інтеграцію охорони НКС до гуманітарних і відновлювальних програм. Охорона живих традицій у кризових ситуаціях пов'язана не лише з культурною політикою, а й з питаннями соціального захисту, освіти та місцевого розвитку.

Децентралізація управління відкриває можливості для локалізованих рішень, проте вимагає чіткої координації між центральними органами, органами місцевого самоврядування і спеціалізованими інституціями. Інституційна архітектура має спиратися на Положення про МКП (затверджене постановою КМУ № 885), яке визначає координаційну роль міністерства; водночас децентралізація вимагає узгодження повноважень ОМС, обласних закладів культури та мережі регіональних інвентаризаційних осередків [11]. Відсутність узгоджених процедур і розмежування відповідальності створює прогалини в підтримці носіїв, фінансуванні заходів передачі, експертному супроводі та моніторингу. Ефективна модель має поєднувати національні стандарти з гнучкими місцевими інструментами, що враховують різноманітність регіональних культурних екосистем.

Освітній вимір є критичним для життєздатності НКС. Право має визначати рамки для інтеграції елементів у формальну та неформальну освіту, підтримки майстер-класів, учнівства, міжпоколінєвих лабораторій і програм наставництва. Без нормативного закріплення статусу носіїв як суб'єктів освітнього процесу та без стимулів для інституцій, які працюють із живими традиціями, відтворення знань стає випадковим і залежним від волонтерських ресурсів.

Важливим є питання етики й представництва. Рішення про ідентифікацію, опис і популяризацію елемента повинні ґрунтуватися на процедурі вільної та поінформованої згоди, яка враховує внутрішню багатоголосість спільноти. Право має

запропонувати механізми фасилітації діалогу між різними групами носіїв, уникати привілеювання окремих «офіційних» варіантів, забезпечувати полісемію та еволюцію практик без втрати охоронного статусу.

Судова та адміністративна практика у сфері НКС тільки формується, тому значущими є стандарти доказування й експертного залучення. Визначення складу спільноти, автентичності варіанта виконання, історії передачі та факту порушення прав вимагає міждисциплінарної експертизи. Для підвищення довіри потрібні чіткі правила добору експертів і запобігання конфлікту інтересів: Положення про Експертну раду з питань НКС при МКП встановлює склад, повноваження та процедури, але практичні аспекти участі носіїв у експертизі варто розширити та кодифікувати [12]. Регуляція повинна інституалізувати прозорі процедури добору експертів, конфлікт інтересів та визнання знань носіїв як повноцінного доказового ресурсу.

Порівняльний досвід різних правових систем демонструє множинність моделей охорони, від реєстрів і інвентарів до договорів спільного управління правами та кодексів етики для музеїв, театрів, фестивалів і креативних індустрій. Запозичення практик має супроводжуватися оцінкою культурної сумісності й впливу на внутрішню динаміку спільнот, інакше трансплантація норм призводить до формалізації без реального посилення життєздатності елементів.

Фінансова сталість охорони НКС потребує переходу від разових грантів до програмної підтримки з чіткими показниками впливу на передачу знань, залучення молоді, гендерну інклюзивність та міжрегіональну співпрацю. На рівні державної політики релевантною є Стратегія розвитку культури до 2030 року (розпорядження КМУ № 293-р від 28.03.2025), яка інтегрує НКС у гуманітарну безпеку, освіту та регіональний розвиток; правові механізми мають бути узгоджені з цілями та індикаторами цієї стратегії [13]. Нормативне закріплення таких індикаторів і прозорих процедур відбору проєктів зменшує ризик символічних ініціатив і забезпечує довіру між спільнотами та державою. Прозорість процедур добору й контролю виконання програм збереження неможлива без дотримання Закону «Про доступ до публічної інформації»: відкритість критеріїв, звітів і протоколів експертних рішень знижує ризики формалізму та підвищує залучення спільнот [14].

Комунікація і популяризація НКС мають спиратися на стандарти недискримінації, достовірності та поваги до сакральних аспектів. Юридичні рамки повинні розрізняти навчальну демонстра-

цію, публічне виконання й комерційну експлуатацію, встановлювати етичні критерії використання символів і ритуалів у рекламі, масових заходах і цифрових кампаніях. Без цих запобіжників репрезентація стає джерелом конфліктів і травмизації спільнот.

Узагальнюючи, основний масив проблем правового регулювання збереження нематеріальної культурної спадщини зосереджується навколо трьох взаємопов'язаних вимірів: дефініційно-процедурного, де бракує узгоджених понять і гнучких, але прозорих механізмів інвентаризації; майново-правового, де необхідно примирити колективну природу знань із режимами охорони результатів творчої діяльності; інституційно-фінансового, де критичною є координація, сталість підтримки й участь спільнот у прийнятті рішень. Подальший виклад розгортає ці виміри у площині національного правопорядку, міжнародних стандартів і практик, що довели свою ефективність у збереженні життєздатності живих традицій.

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження, слід підкреслити, що головна суперечність у правовому регулюванні збереження нематеріальної культурної спадщини полягає в зіткненні статичної логіки права з динамічною природою живих традицій. Чинні підходи, орієнтовані на фіксацію об'єктів, недостатньо охоплюють процесуальність, колективність і варіативність практик, знань і навичок, які існують у межах спільнот. Подолання цієї суперечності потребує переходу від «музеефікації» до підтримки життєздатності елементів, коли юридичні процедури не консервують форму, а гарантують умови для безперервної передачі.

Ключем до такої трансформації є термінологічна та процедурна узгодженість. Єдина, внутрішньо несуперечлива дефінітивна база для понять «елемент», «носії», «спільнота», «традиційні знання» та «традиційні вирази культури» повинна поєднуватися з прозорими, але гнучкими процедурами ідентифікації, інвентаризації й моніторингу. Саме баланс гнучкості та правової визначеності мінімізує ризики формалізму, забезпечує рівність доступу до підтримки й підвищує довіру між спільнотами, експертами та органами влади.

Майново-правовий вимір регулювання вимагає чутливого поєднання режимів інтелектуальної власності з колективною природою НКС. Йдеться про визнання прав спільнот на традиційні знання й вирази, запровадження процедур вільної та поінформованої згоди, справедливого розподілу вигод і недопущення культурної апропріації. Такі механізми не повинні відтворювати приватно-

правні моделі в чистому вигляді, натомість мають забезпечувати етичні та культурно обґрунтовані умови використання, зберігаючи сенси й соціальну тканину практик.

Інституційна архітектура охорони НКС потребує чіткої координації між центральним рівнем, органами місцевого самоврядування та спеціалізованими інституціями, із закріпленням відповідальності й механізмів участі спільнот на всіх стадіях ухвалення рішень. Сталість фінансування має переходити від разових грантів до програмної підтримки з вимірюваними індикаторами впливу на передачу знань, залучення молоді та регіональну співпрацю. Освітній компонент слід інституціоналізувати через визнання носіїв суб'єктами навчального процесу і створення правових рамок для учнівства, майстерень та міжпоколінневих лабораторій.

Цифрова трансформація і воєнні обставини актуалізують нові правові інструменти для документування, дистанційного навчання та транскордонної підтримки спільнот. Необхідно відмежовувати охоронне документування від комерційного використання цифрових записів, встановлювати вимоги до згоди, якості метаданих та автентичності контенту. Для переміщених спільнот мають бути

передбачені мобільні процедури інвентаризації, тимчасові правові режими та інтеграція охорони НКС до гуманітарних і відновлювальних програм.

Етичний вимір охорони НКС має стати горизонтальним принципом для всіх сфер застосування – від експертних процедур і судової практики до популяризації та комерціалізації. Право повинно гарантувати багатоголосість представництва всередині спільнот, запобігати нав'язуванню «офіційних» варіантів виконання, відрізнити навчальну демонстрацію від експлуатації у сфері розваг чи реклами та захищати сакральні аспекти практик від знецінення.

Отже, ефективна модель правового регулювання збереження нематеріальної культурної спадщини в Україні постає як цілісна система, що синхронізує дефінітивну ясність, гнучкі процедури, колективні права та етичні стандарти, спираючись на інституційну координацію, фінансову сталість і освітню інтеграцію. Її впровадження дозволить перейти від декларативної охорони до реальної підтримки життєздатності живих традицій, посилюючи соціальну єдність, культурну різноманітність і стійкість громад у контексті європейської інтеграції та цифрової модернізації.

Список літератури:

1. Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини : Закон України від 06.03.2008 № 132-VI. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/132-17> (дата звернення: 15.10.2025).
2. UNESCO. Operational Directives for the Implementation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage : adopted by the General Assembly of the States Parties in 2008; as amended (latest update: 10th session). Paris : UNESCO, 2008–2024. URL: <https://ich.unesco.org/en/directives> (дата звернення: 15.10.2025).
3. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2778-17> (дата звернення: 15.10.2025).
4. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08.06.2000 № 1805-III. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1805-14> (дата звернення: 15.10.2025).
5. Нематеріальна культурна спадщина: офіційна інформація та роз'яснення щодо термінів і процедур. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://mcsc.gov.ua/kulturna-spadshchyna/poriadok-vedennia-natsionalnoho-pereliku-elementiv-nematerialnoi-kulturnoi-spadshchyny-ukrainy/> (дата звернення: 15.10.2025).
6. Про затвердження Порядку ведення Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України : наказ МКІП України від 01.12.2023 № 449. URL: <https://mcsc.gov.ua/legislation/norm-proj/nakaz-449/> (дата звернення: 15.10.2025).
7. Методичні рекомендації щодо заповнення номінаційного дос'є елементів нематеріальної культурної спадщини : наказ МКІП України від 15.07.2024 № 378. URL: <https://mcsc.gov.ua/legislation/norm-proj/nakaz-378/> (дата звернення: 15.10.2025).
8. The Protection of Traditional Knowledge: Outline of Policy Options and Legal Elements : документ WIPO/GRTKF/IC/7/6. Женева : WIPO, 2004. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/tk/en/wipo_grtkf_ic_7/wipo_grtkf_ic_7_6-main1.pdf (дата звернення: 15.10.2025).
9. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2657-12> (дата звернення: 15.10.2025).
10. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2297-17> (дата звернення: 15.10.2025).

11. Деякі питання діяльності Міністерства культури, молоді та спорту : постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2019 № 885. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-diyalnosti-ministerstva-kulturi-molodi-ta-sportu-885161019> (дата звернення: 15.10.2025).

12. Положення про Експертну раду з питань нематеріальної культурної спадщини : наказ МКПІ України від 30.01.2024 № 54. URL: <https://mcsc.gov.ua/legislation/norm-proj/nakaz-54/> (дата звернення: 15.10.2025).

13. Про схвалення Стратегії розвитку культури в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану її реалізації на 2025–2027 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.03.2025 № 293-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zhennia-operatsiinoho-planu-zakhodiv-z-ii-realizatsii-u-20252027-rokakh-i-293> (дата звернення: 15.10.2025).

14. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2939-17> (дата звернення: 15.10.2025).

Falkovskyi A. O., Karakash O. R. PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF THE PRESERVATION OF INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE

The study focuses on the contradictions and gaps in the legal regulation of the preservation of intangible cultural heritage in Ukraine, based on the fact that living traditions exist as a process and collective practice, and not as a static object of protection. The goal is to identify definitional and procedural gaps, collisions between branches of law and institutional barriers that complicate the identification of elements, accounting, documentation, transfer and ethically motivated use. The scientific novelty lies in the conceptualization of a legal model that synchronizes the flexibility of protection procedures with the requirements of legal certainty and the participation of bearer communities at all stages of decision-making. The methodological basis is a comparative legal analysis of international standards and practices, a formal and dogmatic analysis of national legislation, an institutional and functional analysis of coordination mechanisms, as well as elements of a case study to reveal the risks of “museification” and commodification of traditions. The theoretical significance lies in the formation of an agreed terminology system for NCC and substantiation of the role of free and informed consent procedures as a basic criterion of legitimacy of management decisions in the field of protection.

The paper shows that legal instruments focused on tangible objects do not reflect the procedural and polyphonic nature of NCC, which causes uneven inventory practices, formalism and symbolic protection without actual support for the transfer of knowledge. The conflict between personified intellectual property regimes and collective authorship of traditional knowledge and cultural expressions is revealed, which generates uncertainty regarding the rights to recordings, images, stylistic codes and toponyms, as well as the fair distribution of benefits and the prevention of cultural appropriation. Special attention is paid to digital transformation and military challenges: digitization, distance learning formats and forced displacement of communities change the environment of representation and transmission, putting forward requirements for the quality of metadata, authenticity of content, cross-border coordination and temporary legal regimes for supporting carriers. The impact of decentralization on the division of responsibilities between central authorities, local governments and specialized institutions is analyzed, the need for stable financing, integration of NKS into regional strategies, education and creative industries is shown.

A set of recommendations is proposed, covering the unification of definitions and criteria for selecting elements, the implementation of transparent and at the same time adaptive procedures for identification, inventory and monitoring, the institutionalization of mechanisms for community participation and the obligation of free and informed consent, as well as the creation of a framework for the fair use of traditional knowledge in the public sphere and on the market. The feasibility of hybrid property-legal solutions that recognize the collective rights of carriers and at the same time provide predictability for cultural institutions and businesses is substantiated; criteria for distinguishing between protective documentation and commercial exploitation of digital recordings are defined; indicators of the effectiveness of programmatic support for knowledge transfer, youth involvement, and interregional cooperation are proposed. The practical result is a model of legal regulation that translates the protection of NCH from declarations to supporting the viability of living traditions, strengthens cultural diversity and social resilience of communities, harmonizing national mechanisms with international law standards and European integration requirements.

Key words: intangible cultural heritage, legal regulation, inventory, traditional knowledge, traditional expressions of culture, collective rights, intellectual property, free and informed consent, digital transformation, decentralization, community participation, ethical standards.

Дата надходження статті: 30.10.2025

Дата прийняття статті: 20.11.2025

Опубліковано: 29.12.2025